

ה

ומצאתי לגאון המובהק בעל ערוך לנר ז"ל שעמד בזה בחידושו לסנהדרין שם, והואיל ויש לנו מקום עיון בדבריו הנני להביא כל דברותיו, וזו לשונו „כיון דכתיבא שריפה באורייתא, הא דקרי ליה באורייתא (והלא אינו אלא קרא בנביאים בספר ירמיה) היינו משום שאין נביא רשאי לחדש דבר, ואם כן על כרחך הלכתא למשה היא ואסמכוה אקרא, וכמו דאמרין לעיל סוף פ"ב (כ"ב ע"ב). ולכן אתי שפיר גם כן הא דמביא קרא דירמיה ולא קרא דוישרפו אותם שם דעצמות שאול ובניו, שהרי גם שם הפירוש ששרפו עליהן כדרך המלכים, כמו שפירש שם רש"י בשם התרגום, אלא כיון דשם אינו רק סיפור מעשה ולא ציורי נביא אין שייך לקרותו כתיב באורייתא, עכת"ד. [ועל פי ביאורו אתי שפיר נמי מדוע לא הביאו מאסא, וכמו שהערנו לעיל, וקצת קשה שלא זכר להא].

והגם שדברי פי חכם חן, מכל מקום לפי עניות דעת ^{אחרי 1234567} כמה תשובות בדבר, ועיקרא דמילתא הוא שהרי הגאון מהר"צ חיות ז"ל בספרו תורת הנביאים (מאמר דברי הנביאים דברי קבלה, פרק ד', עמוד קמ"ו ואילך) האריך למאוד בראיות ברורות „שכל ענין הגלמוד מדברי קבלה אשר נכתב דרך הילוך הסיפור ואין הנביא שם מגמתו להורות לנו דת ודין, רק ממאמרו וסיפורו ניכרים הדברים כי דינים הללו היו נוהגים באומה אז, גם זה דין תורה מטעם הלכות מקובלות מסיני" כלשונו, עיין שם בארוכה שקבע בה מסמרות וחזק הדבר למאד. ועוד עיין בזה שו"ת בית שלמה חלק יו"ד (ת"א סימן ד'). ולפי זה אין תירוץ הגאון ערוך לנר ז"ל מעלה ארוכה לקושייתן, ודו"ק. [ואין כוונתי להקשות על הגאון ערוך לנר ז"ל מדברי הגאון מהר"צ חיות ז"ל, דעל כגון דא יאמרו אטו גברא אנברא קא רמית, אלא כוונתי שראיות הגרע"ח ז"ל ברורות ומוכרחות, ואי נימא דהערוך לנר ז"ל חולק, איני יודע איך יפרנסן, ודו"ק].

ותו יש לי מקום עיון על עצם הנחת הגאון ערוך לנר ז"ל שכתב דהא דקרי לילפותא דמקרא דירמיה דבמשפחות אבותיך ישרפו לך, דאורייתא, הוא לאוריי לן דהיא הלכה למשה מסיני, דלענ"ד אינו מוכרח ובדוכתין סגי אין מצינו כן בתלמוד דקרי למילי דנביאים וכתובים בשם דאורייתא, ולא מצינו שהם הלכה למשה מסיני.

והנני מביא לי עדים נאמנים, וזה יצא ראשונה „גדול האחרונים" הגאון יעב"ץ ז"ל (וכלשון החתם סופר ז"ל בתשובותיו חיו"ד סי' רס"ד) שבהגהותיו לסנהדרין (דף מ"ו ע"ב) על דקאמר תלמודא קבורה פן התורה מנין ופשיט תלמודא „תא שמע וספדו לו כל ישראל וקברו אותו" והוא קרא דמלכים א' (פרק ט"ו).

לקבר קיש אביו, אם כן מנא לן ד"וישרפו אותם שם" דכתיב גבי שאול פירושו כההיא דשורפין על המלכים, ויש מקום רב לבארו שממש נשרף וכדכתבו הרד"ק ודעימיה ז"ל, ולפיכך יליף תלמודא מצדקיה, דשם ברור שהכוונה לשריפה על מלכים והיינו דהשכיל רש"י ז"ל להוסיף גם רישא דקרא דובשלום תמות, ואכן במסכת עבודה זרה (י"א ע"א) דשם תלמודא גופיה אמר אחר כך „שורפין על המלכים ואין בו משום דרכי האמורי שנאמר בשלום תמות ובמשפחות אבותיך המלכים ישרפו לך" וגו', לא פירש רש"י ולא כתב רק „בשלום תמות, בצדקיהו כתיב" ודו"ק היטב.

ועיין שו"ת אמרי דוד מהג"ר דוד איש הורוויץ ז"ל אב"ד סטניסלב (סימן קי"ד ד"ה ולענין), שכתב „ולענין שריפת מת, אצלינו גם כן אסור, וההיא דשמואל א' (פרק ל"א) וישרפו אותם שם, היינו כפירוש רש"י שורפין על המלכים מיטתו וכלי תשמישו, עיין עבודה זרה (י"א ע"א) וכו'. ותמהני שלא ראה לרד"ק שם, ולמהרי"צ אברבנאל ז"ל שפירשו ששרפו הבשר ממש. (אלא משום דהתלע ולכבודו עבוד, ולמאי דכתיבא, אף בדעת תלמודא דידן יש מקום לפרש כן, ודו"ק).

ובדברי הימים ב' (ס"פ ט"ז) „וישכב אסא עם אבותיו יומת בשנת ארבעים ואחת למלכו, ויקברוהו בקברותיו אשר כרה לו בעיר דויד, וישכיבוהו במשכב אשר מלא בשמים וזנים מרקחים במרקחת מעשה וישרפו לו שרפה גדולה עד למאוד".

והשתא תקשי לך אמאי לא יליף תלמודא מאסא ששורפין על המלכים ואין בזה משום דרכי האמורי, ואמאי מייתי לה מצדקיה.

ויש לומר דהתם הך שריפה דשרפו לו, לא מוכחא דהיתה שריפת מיטתו וכליו, דאיכא למימר כדפירש שם בפירוש המיוחס לרש"י ז"ל „שרפו לו בשמים טובים לאפר ואותו אפר יזורה עליו" ויגיד עליו רעו רישא דקרא שהשכיבוהו במשכב אשר מלא לו בשמים וזנים מרוקחים, ועיין בבא קמא (ט"ז סע"ב), ודו"ק.

מיהו שם בפירוש המיוחס לרש"י ז"ל הוסיף „ויש מפרשים כמו ששורפים על המלכים ומהו שורפים [כלי תשמישו] וכו', וכן כתב הרד"ק ז"ל „וישרפו לו שריפה פירוש שריפת הבשמים והמרקחות, ורבותינו ז"ל פירשו שהיה מנהג המלכים לשרוף בשעת מיתתן פשתן [צ"ל מיטתן] וכלי תשמישו, עכ"ל. ולפי פירושם זה הדרא תמיהא למקומה, דאמאי לא יליף תלמודא מאסא, וצל"ע.

חיה (סימן של"ד סי"ד) ואוצר שלום (דע"ח ע"א) מה שהאריכו בהך מילתא דדברי נביאים וכתובים מיקרו דאורייתא ע"ש ואכמ"ל.

ז

ועוד יש לי לעמוד על דברי הגאון המובהק בעל ערוך לנר ז"ל בהך מילתא, וחובה עלינו להקדים הצעת הסוגיא דסנהדרין (דף מ"ו סע"ב).

והנה שם איכעיא להו הספדא יקרא דחיי או יקרא דשכבי, ופשיט לה תלמודא וקאמר „תא שמע בשלום תמות ובמשפחות אבותיך המלכים הראשונים אשר היו לפניך כן ישרפו לך והוי אדון יספדו לך, ואי אמרת משום יקרא דחיי הוא מאי נפקא ליה מיניה“ (אלא שמע מינה הספידא יקרא דשכבי) ודחי תלמודא „הכי קאמר ליה לייקרו בך ישראל כי היכי דמתייקרי באכהתך“ (והוי יקרא דחיי), עד כאן הסוגיא, ופירש רש"י „והוי אדון יספדו לך, לצדקיהו נאמר“, עכ"ל.

ורבותינו בעלי התוספות ז"ל (שם ד"ה הספידא) הקשו דאי הספידא יקרא דחיי אם כן מאי האי דקאמר ביבמות (ע"ח ע"א) אל שאול ואל בית הדמים שנענשו על שלא נספד שאול כהלכה דהרי יש לומר דמחלו ישראל על כבודם. ותירצו „דאפילו הוי יקרא דחיי שאני מלך דאיכא בזיון טפי לגביה שלא נספד כהלכה“ ע"ש.

ולכאורה תירוצם תמוה מגוף הסוגיא עצמה, דאם כך דשאני מלך מאי בעו למייתי ראייה מצדקיה דכתיב והוי אדון יספדו לו והלא מלך שאני וצדקיה מלך הוה. וראיתי שכבר עמד בזה רבינו המהרש"א ז"ל ולא תירץ. ועיין בספר תורת חיים מה שכתב ליישב.

והגאון ערוך לנר ז"ל שם כתב ליישב „ולענ"ד נראה ליישב על פי מה דאמרינן בגיטין (ס"ח ע"ב) דשלמה מלך והדיוט היה, והיינו כשהיה מושלך ממלכותו היה הדיוט, וחד אמר ששב למלכותו ונעשה מלך, ע"ש. והנה צדקיה גלה לכבל והיה שם בבית האסורים עד שמת נבוכדנצר וביום שאחריו מת צדקיה כמבואר בכתוב ובסדר עולם ע"ש, ואם כן כשמת צדקיה לא היה מלך רק הדיוט שהרי כבר עבר ממלכותו לכן מייתי ראייה שפיר מצדקיה, עכת"ד ודפח"ח.

ולפי דרכו זו יש לומר דאף רש"י ז"ל נתכוון לזה במה שכתב שם בסנהדרין „והוי אדון יספדו לך לצדקיהו נאמר“, ולא כתב גבי המלך צדקיה נאמר, וכיאר דכריו כמו שכתבו התוספות ז"ל על פי ביאור הערוך לנר דאז צדקיה הדיוט הוה, וכנ"ל, ודו"ק.

אלא שאני מבין, דאם כן תקשי טובא היאך התלמוד בסנהדרין (נ"ב ע"ב) לומד דשורפים על המלכים

כתב הגיעב"ץ ז"ל „מצוי הוא בתלמוד שקורין לנ"ך תורה ועיין לקמן נ"ב ב", עכ"ל. וכוונתו ברורה למאי דעסקינן הכא דמאי דקאמר כאן כיון דכתיבא שריפה באורייתא, שפירושו שאף שהוא קרא דירמיה שפיר מקרי אורייתא, ודלא כערוך לנר ז"ל משום דהוה הלכה למשה ודו"ק. ובהגהות הגיעב"ץ ז"ל לסנהדרין (נ"ב ע"ב) כתב „כיון דכתיב שריפה באורייתא דכתיב במשפחות וגו', עיין מה שכתבנו לעיל (מ"ו ע"ב)“, הרי לנו מפורש דסבירא ליה דאף על פי דקאמר אורייתא מכל מקום שפיר נופל לשון זה על נביאים וכתובים, והמגיה להגהות יעב"ץ ז"ל הוסיף שם (בדף מ"ו ע"ב) לעיין בסנהדרין (צ"א סע"ב) והמעין שם יראה מכמה קראי שאי אפשר לפרש שם כדברי הגאון ערוך לנר ע"ש. ועיין עוד לגיעב"ץ ז"ל בהגהותיו לחולין (י"ז ע"ב) שכתב „מנין לבדיקת סכין מן התורה שנאמר (שמואל א' י"ד) ושחטתם בזה. נ"ב קרו לנביאי תורה, והכי נמי בדוכתי טובא, ע"ש. וכן כתב הגאון יעב"ץ ז"ל בהגהותיו לגיטין (ל"ו ע"א) ע"ש.

וכן הגאון המובהק מהר"א משכיל לאיתן ז"ל בספרו נחל איתן על הרמב"ם ז"ל כתב בהלכות מגילה (פ"ג ה"ז, ד"נ סע"ב) חזו לשונו „מצינו בכמה דוכתי בתלמוד דקרי לדברי קבלה דברי תורה ודאורייתא, כדאיתא בשבת (דף קי"ט ע"א) אמרה תורה וקאי אקרא דדברי קבלה, וכן בעירובין (דף נ"ח ע"א) אמרה תורה וכירו חבל מדה, והוא קרא בזכריה, וקרי ליה תורה. ובכתובות (דף נ"ב ע"ב) קאמר אקרא דירמיה דאורייתא דכתיב קחו לבניכם נשים, ובגיטין (דף ל"ו ע"א) וכתוב בספר וחטום, וכן מבואר בסנהדרין (דף נ"ג ודף ס"ג ע"ב) וכן בבא בתרא (דף קמ"ז ע"א) ובחולין (דף י"ז ע"ב) מניין לשחיטה מן התורה ומייתי מדברי קבלה“ עכ"ל, וע"ש. וכיוצא בזה כתב עוד בספרו זה נחל איתן בהלכות תלמוד תורה (פ"א ה"ז, ד"ח ע"ג) ושם הוסיף עוד מקומות, עיין בו. ועיין עוד לו בהגהותיו מצפה איתן לקדושין (דף ל' ע"א) ע"ש היטב. ומהנך דוכתי תשובה מוצאת לכאורה לדברי הגאון ערוך לנר ז"ל. ודוק במה שציין בנחל איתן לסנהדרין דף נ"ג, ושם ליתא כלל לענין זה, וכוודאי כוונתו לדף נ"ב ע"ב והוא ענין דילן דכתיב דאורייתא אקרא דישרפו לך דספר ירמיה, והרי לנו להדיא עוד גאון שלא סובר כערוך לנר ז"ל, [וכבר הבאנו לעיל בהערה ב' דהגאון בעל משכיל לאיתן ז"ל עצמו ציין לנדרים דף כ"ג וצ"ל כ"ב, וגם כאן יש ט"ס כזאת ודו"ק].

והארכתי בדבר זה במקום אחר, והואיל ודי לנו כמה שכתבנו כאן לא אאריך עוד בזה, ועיין לגר"ח פאלאג'י ז"ל בספרו כל החיים (די"ד ע"א אות ו') וכספר ברכת אהרן על מסכת ברכות (מאמר קט"ו) ונפש